

A holokauszt makói áldozatai

*"Mit lehet - mit kell - tenni a tragédia után, ha az már megtörtént?
A felelet erre a kérdésre közönségesen egyszerű.
El kell temetni a halottakat; gondoskodni kell az életbenmaradottakról;
és meg kell őrizni a megtörtént dolgok emlékezetét."
(Komoróczy Géza)*

Emlékezünk és megemlékezünk. A holtak előtt fejet hajtunk. Ha elfelejtjük múltunknak ezt a szégyenteljes fejezetét, akkor a holokauszt valóban elérte a célját.

Régi adósságot törlesztünk a **Makói holokauszt emlékkönyv** a kiadásával, hiszen Makónak nincs holokauszt-szakirodalma. A vézskorszak valódi történetéről és a makói zsidóság veszteségeinek mértékéről eddig alig tudtunk valamit. A következő oldalakon a holokauszt több mint 1200 makói zsidó áldozatának nevét, legfontosabb személyi adatait és halálának vagy eltűnésének körülményeit gyűjtöttük össze. Külön fejezetben kaptak helyet a neológ és az ortodox felekezeti zsidók. A kikeresztelkedettek (konvertáltak) adatait a neológ áldozatok listáján közöljük.

A kutatás első szakaszában a mártírok névsorát kellett összeállítanunk. 468 neológ zsidó mártír nevét őrizte meg az 1947 őszén állított három márvány emléktábla. Ezeket előbb Makón, majd a neológ templom lebontása után Szegeden, a régi zsinagógában helyezték el. 1984-ben a kőtáblákat visszahozták, majd a főlújított ortodox templom emlékparkjában helyezték el. A több mint 750 ortodox mártír nevét nem őrzi külön emléktábla. Néhány évvel ezelőtt a József Attila Múzeum birtokába került az a lista, amelyet 1971-ben állítottak össze Izraelben, s amely a neológ áldozatok mellett az óhitű makói zsidók neveit is tartalmazza. Az emléktáblán lévő névsor és az izraeli lista azonban nem teljes. A halotti anyakönyvekben további áldozatok nevei olvashatók.

A kutatás következő szakaszában a mártírok személyi adatainak és haláluk körülményeinek feltárását kezdtük meg. Sajnos Makón ma már nem élnek olyan idős túlélők, akik el tudnák mondani, mi történt velük és hitsorsaikkal a vézskorszakban. Az egykor oly népes makói zsidóság gazdag tárgyi hagyatéka és a hitközségek iratanyaga is megsemmisült vagy elkallódott az elmúlt több mint fél évszázad alatt. Az adatgyűjtést így elsősorban töredékes levéltári források alapján tudtuk elvégezni (választási iratok, zsidóvagyon bejelentések, rendőrségi és katonai nyilvántartások, árvaszéki iratok). A munkát tovább nehezítette, hogy a legfontosabb forrásnak tekinthető holtállnyilvántartási végzések megsemmisültek, és a halálesetek legnagyobb részét sem anyakönyvezték. Sok zsidó mártír személyi adata és későbbi sorsa ezért ismeretlen számunkra. A két lista - minden igyekezetünk ellenére - így sajnos nem lehet teljes, és előfordulhatnak benne pontatlanságok is. Ezért az adatgyűjtést tovább folytatjuk.

A listákon közölt adatok sorrendje a következő: név, foglalkozás, utolsó ismert lakcím (és a gettóban kijelölt tartózkodási hely), születés helye, ideje valamint a szülők neve, családi állapot. Az Izraelből kapott *Book of remembrance* listán a mártírok utónevének héber alakját közölték, ami azonosításukat megnehezítette. A héber utónevek mellé - ahol tudtuk - föltüntettük a "polgári" utónevet is. A személyi adatok után a mártírok halálának körülményeit közöljük. Sajnos a megfelelő források és visszaemlékezések hiányában csak igen kevés adatot gyűjthettünk össze. Az anyakönyvezett halálesetek száma nagyon kevés, a halál időpontja (holt. nyilv.) pedig a legtöbb esetben vélelmezett időpont.

B É K E P O R A I K R A !

Ezúton is kérünk minden Makóról elszármazottat, hogy visszaemlékezésével segítse munkánkat!

(Dr. Kecskeméti Ármin Egyesület - kae.mako@gmail.com)
Urbancsok Zsolt
történész